

Llywodraeth Cymru – Papur Tystiolaeth – Ymchwiliad Pwyllgor Llywodraeth Leol a Thai y Senedd i Amrywiaeth mewn Llywodraeth Leol.

1. Asesu'r cynnydd a wnaed i wella amrywiaeth mewn llywodraeth leol ers pasio Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 ac unrhyw effaith amlwg ar ymgeiswyr sy'n sefyll mewn etholiad.

1.1 Roedd Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 (Deddf 2021) yn cynnwys darpariaethau i hyrwyddo a chefnogi cyfranogiad, bod yn agored, amrywiaeth ac atebolrwydd mewn democratiaeth leol. Mae'r rhain yn cynnwys:

Rhannu swydd - Aelodau Gweithrediaeth Prif Gyngorau

1.2 Mae nifer o gynghorau wedi sefydlu trefniadau rhannu swydd. Mae'r adborth yn gadarnhaol ac mae'n awgrymu na fyddai rhai aelodau mewn sefyllfa i ymgymryd â rôl mewn gweithrediaeth heb y cyfle i rannu swydd. Roedd Deddf 2021 yn darparu ar gyfer cynyddu uchafswm nifer aelodau gweithrediaeth o 10 i 13 er mwyn caniatáu ar gyfer hyd at 3 threfniant rhannu swydd. Fodd bynnag, mater i bob gweithrediaeth yw ystyried faint o swyddi i'w rhannu fydd yn cael eu creu, o ystyried y cyngor a'r angen i graffu'n effeithiol.

Rhannu swydd - aelodau nad ydynt yn rhan o'r weithrediaeth

1.3 Roedd Deddf 2021 yn darparu ar gyfer ymestyn trefniadau rhannu swydd i uwchrolau nad ydynt yn rhan o'r weithrediaeth, fel cadeiryddion pwyllgorau. Mae trafodaethau gyda llywodraeth leol wedi tynnu sylw at ddau faes allweddol y mae angen eu hystyried ymhellach yn fanwl, sef:

- y dull gweithredu i'w ddefnyddio o ran pleidlais fwrw lle mae partneriaid rhannu swydd yn ymgymryd â rôl y Cadeirydd ac nad ydynt yn cytuno ar eu safbwynt.
- amgylchiadau a allai effeithio ar drefniadau cydbwysedd gwleidyddol pwyllgorau.

1.4 Mae papur ymgynghori'n cael ei baratoi i geisio barn ar y canlynol:

- y trefniadau presennol ar gyfer gweithrediaeth;
- ymestyn y ddarpariaeth rhannu swydd i drefniadau y tu allan i'r weithrediaeth;
- y potensial i bartneriaid rhannu swydd sefyll ar docyn ar y cyd mewn etholiad.

Cyfarfodydd aml-leoliad

1.5 Mae'n bwysig cydnabod yr heriau y mae cynghorau'n eu hwynebu wrth weithredu'r trefniadau ar gyfer cyfarfodydd aml-leoliad neu hybrid. Mae'r rhain yn cynnwys newidiadau i'w seilweithiau TG, gwella sgiliau aelodau o ran defnyddio offer newydd, newid diwylliant a cholli cyfleoedd rhwydweithio i aelodau. Fodd bynnag, mae adborth gan swyddogion ac aelodau yn nodi manteision cyfarfodydd rhithwir a hybrid, gan gynnwys:

- cynnydd yn nifer yr unigolion sy'n mynychu cyfarfodydd cyngor - mae hyn yn cynnwys aelodau, y cyhoedd a'r cyfryngau.

- lleihad yn yr angen i deithio i aelodau, i'r cyhoedd ac i'r cyfryngau a hynny o fudd i'r amgylchedd ac iechyd, lles a diogelwch unigolion, yn enwedig yn ystod misoedd y gaeaf.
- gwelliant yn ymddygiad aelodau mewn cyfarfodydd
- gwelliant yn y ffordd y mae cyfieithu Cymraeg wedi cael ei gynnwys mewn cyfarfodydd.

1.6 Gall cynghorau bennu dull cyfarfodydd unigol yng ngoleuni'r amgylchiadau ar y pryd. Mae'n ofynnol hefyd i gynghorau tref a chymuned sefydlu trefniadau ar gyfer cyfarfodydd hybrid ar y sail bod cyfranogwyr yn gallu clywed a chael eu clywed. Felly, cysylltiad ffôn yw'r unig beth sy'n ofynnol.

Darlledu

1.7 Ar hyn o bryd mae'n ofynnol i Brif Gynghorau ddarlledu cyfarfodydd byw o'r cyngor llawn a sicrhau bod y recordiadau ar gael ar eu gwefan. Mae hyn yn galluogi mwy o bobl i gael mynediad at drafodion y cyngor. Mae llawer o gynghorau yn mynd y tu hwnt i'r gofyniad hwn ac yn darlledu cyfarfodydd eraill, neu'n recordio cyfarfodydd ac yn gosod y recordiadau hynny ar-lein. Mae hyn yn galluogi democratiaeth leol i gyrraedd mwy o bobl, gyda golwg ar gymryd rhan fel dinesydd a allai wedyn arwain at ddiddordeb mewn sefyll fel aelod.

1.8 Mae ystyriaeth bellach yn cael ei rhoi i'r cwestiwn a ddylid mynnu bod cyfarfodydd eraill yn cael eu darlledu'n fyw ac, os felly, pa rai. Bydd angen i unrhyw estyniad i'r gofyniad i ddarlledu'n fyw gyd-fynd â barn y cyhoedd ynghylch a) mantais ymestyn y darpariaethau a b) y meysydd y mae ganddynt y mwyaf o ddiddordeb ynddynt. Mae angen cydbwysu hyn â sicrhau nad yw unrhyw estyniad ar draul gwaith allgymorth lle gallai cyfarfodydd gael eu cynnal mewn canolfannau cymuned neu ysgolion. Mae angen cydbwysu ehangu â pragmatiaeth, tra bod gwaith yn cael ei wneud i ganfod ffyrdd o greu mwy o hyblygrwydd lleol. Cynhelir ymgynghoriad cyhoeddus ar y camau nesaf cyn diwedd y flwyddyn.

1.9 Darparwyd dros £850,000 i brif gynghorau i gefnogi'r gwaith o sefydlu cyfarfodydd aml-leoliad ac ar gyfer darlledu. Ar ben hynny, mae £150,000 ar gael i ariannu'r gwaith o gyflwyno cynllun gweithredu i ddarparu cymorth digidol i gynghorau cymuned a thref i gyflawni eu dyletswyddau mewn perthynas â chyfarfodydd hybrid. Mae swyddogion Llywodraeth Cymru yn gweithio gydag Un Llais Cymru, Cymdeithas Clercod Cynghorau Lleol, a'r Prif Swyddog Digidol ar gyfer Llywodraeth Leol i gyflawni'r cynllun hwn.

Absenoldeb Teuluol

1.10 Roedd y darpariaethau a gyflwynwyd gan Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 yn golygu mai Cymru oedd y wlad gyntaf yn y DU i wneud darpariaeth ar gyfer absenoldeb teuluol i brif gynghorwyr, gan gydnabod yr angen i unigolion allu cydbwysu eu rolau fel cynghorwyr â chyfrifoldebau teuluol. Arweiniodd y newidiadau a weithredwyd yn Neddf 2021 at gynnydd yn y cyfnod ar gyfer absenoldeb mabwysiadwyr, o 2 i 26 wythnos. Mae hyn yn golygu bod pob rhiant mabwysiadol yn

awr gallu cymryd yr un faint o absenoldeb teuluol i'w galluogi i ddarparu amgylchedd cefnogol a meithringar i'w plant yng nghyfnodau cynnar datblygu perthynas a bondio.

Pleidleisio

1.11 Mae pobl ifanc 16 a 17 oed nawr yn cael pleidleisio a chael llais ar faterion hollbwysig sy'n effeithio ar eu dyfodol. Rydym yn gweithio gyda sefydliadau rhwng cylchoedd etholiadol i sicrhau bod y sgwrs am gyfranogiad yn parhau. Mae hyn yn hanfodol er mwyn annog mwy o bobl ifanc nid yn unig i bleidleisio ond hefyd i gymryd rhan mewn democratiaeth leol naill ai fel dinasyddion neu aelodau etholedig. Rydym wedi darparu £300,000 ar gyfer 23/24 a 24/25 drwy ein Grant Ymgysylltu Democrataidd i wella ymgysylltiad democrataidd. Mae'r cyllid hwn wedi'i anelu at y trydydd sector, sefydliadau nid-er-elw ac awdurdodau lleol yng Nghymru sy'n gallu dangos bod angen cyllid i fynd ar drywydd dull arloesol o ymgysylltu â phobl sydd wedi'u tangynrychioli, pobl sydd newydd gael yr hawl i bleidleisio, a phobl anabl mewn democratiaeth.

Strategaeth Cyfranogiad y Cyhoedd

1.12 Mae'n ofynnol i brif gynghorau annog pobl leol i gymryd rhan yn y broses o wneud penderfyniadau ac mae ganddynt ddyletswydd i baratoi a chyhoeddi strategaeth cyfranogiad y cyhoedd, a ddatblygwyd ar y cyd â chymunedau. Mae'r 'ddyletswydd cyfranogi' yn ymwneud yn benodol â chymryd rhan ym mhrosesau democrataidd y cyngor, gan gydnabod dimensiwn democrataidd cynghorau sy'n benodol ac yn rhan annatod o'u cyfansoddiad. Mae'n canolbwyntio ar gynnal cyfranogiad, ymddiriedaeth a diddordeb y cyhoedd mewn democratiaeth yn y blynyddoedd rhwng etholiadau. Y gobaith yw y bydd hyn hefyd yn ffordd o godi ymwybyddiaeth o rôl cynghorwyr ac annog ymgeiswyr i ddod ymlaen drwy ymgysylltu dinesig ehangach.

Cyfeiriadau swyddogol

1.13 Erbyn hyn, mae'n ofynnol i brif gynghorau gyhoeddi cyfeiriad electronig a chyfeiriad post i bob aelod o'r cyngor ar gyfer gohebiaeth. Gall hwn fod yn gyfeiriad swyddogol yn hytrach na chyfeiriad cartref. Mae hyn yn bwysig er mwyn sicrhau diogelwch personol aelodau etholedig ac mae wedi cael ei groesawu.

Arweinwyr Grwpiau Gwleidyddol a Phwyllgorau Safonau

1.14 Mae'n bwysig nid yn unig annog ymgeiswyr o wahanol gefndiroedd i sefyll mewn etholiad ond hefyd sicrhau eu bod yn cael eu cefnogi pan gânt eu hethol. Mae'r darpariaethau hyn yn gosod dyletswydd ar arweinwyr grwpiau gwleidyddol i gynnal y safonau ymddygiad uchaf ymysg eu grŵp gwleidyddol, i Bwyllgorau Safonau eu cefnogi i wneud hynny ac i gyhoeddi adroddiad blynyddol sy'n nodi sut y cyflawnir hyn.

1.15 Gwelwyd yn yr arolwg diweddaraf o gynghorwyr enghreifftiau eang o fwlio ac ymddygiad sarhaus ac amhriodol tuag at gynghorwyr, a hynny gan gyd-aelodau

etholedig, y cyhoedd a swyddogion. Rydym yn gweithio'n agos gyda Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru ac Un Llais Cymru i hyrwyddo hyfforddiant ar y Cod Ymddygiad a gweithredu'r newidiadau i'r Fframwaith Safonau Moesegol ("y Fframwaith") ac i annog arweinwyr grwpiau gwleidyddol i fod yn rhagweithiol eu hunain wrth ymdrin ag achosion o fynd yn groes i'r Cod, a'u hatal. Mae hon yn ddyletswydd newydd, a byddwn am weld sut mae'n cael ei gweithredu o fewn cynghorau a pha effaith y mae'n ei chael ar ymddygiad. Rydym hefyd wedi comisiynu nifer o fideos byr am y Fframwaith, ac maent i'w gweld yma ar:

[Safonau ymddygiad ar gyfer cynghorwyr yng Nghymru](#)

[Cyngor ar sut i gwyno am gynghorydd yng Nghymru](#)

[Sut dylai cynghorwyr ymddwyn ac ymwneud â phobl](#)

Cynorthwyr i'r Weithrediaeth

1.16 Mae Deddf 2021 yn galluogi cabinetau i benodi cynorthwyr i'r weithrediaeth. Mae hyn yn galluogi cynghorwyr i gael profiad o fod mewn swydd uwch heb ymrwymiad amser llawn.

Canllawiau Statudol ac Anstatudol

1.17 Ar y cyd â llywodraeth leol, mae nifer o ddarnau o ganllawiau wedi cael eu hailysgrifennu ochr yn ochr â datblygu canllawiau newydd i gefnogi'r gwaith o weithredu'r darpariaethau hyn yn Neddf 2021. Roedd hyn yn cynnwys diweddaru'r canllawiau mewn perthynas â hyfforddiant a chefnogaeth i aelodau etholedig i'w galluogi i gadw cydbwysedd rhwng bywyd a gwaith.

1.18 Cafodd y [canllawiau cyfunol i brif gynghorau yng Nghymru](#) eu cyhoeddi ar 15 Mehefin 2023.

2. Ystyried y cynnydd o ran gweithredu argymhellion adroddiad 2019 y Pwyllgor Cydraddoldeb, Llywodraeth Leol a Chymunedau ar amrywiaeth mewn llywodraeth leol.

2.1 Cafodd llawer o'r argymhellion yn [adroddiad 2019](#) eu cynnwys yng nghanam dau Rhaglen Amrywiaeth mewn Democratiaeth Llywodraeth Cymru. Gwnaed nifer o ddatganiadau ar y gwaith hwn yn amlinellu camau gweithredu a chynnydd.

[Datganiad Ysgrifenedig: Cam dau – Amrywiaeth mewn Democratiaeth – 19 Gorffennaf 2019](#)

[Datganiad Ysgrifenedig: Cam Dau – Cynllun Gweithredu'r Rhaglen Amrywiaeth mewn Democratiaeth – 25 Medi 2020.](#)

[Datganiad Ysgrifenedig: Amrywiaeth mewn Democratiaeth – Diweddariad – 8 Gorffennaf 2022](#)

2.2 Cafodd argymhellion eraill sylw drwy Ddeddf 2021 a chyfeirir atynt uchod. Rwy'n nodi rhagor o wybodaeth am y gweddill isod.

Sefydliadau'r Sector Cyhoeddus yn annog eu gweithwyr i fod yn gynghorwyr

2.3 Anfonwyd llythyr ar y cyd â'r Gweinidog Cyfiawnder Cymdeithasol i holl sefydliadau'r sector cyhoeddus ledled Cymru ym mis Tachwedd 2022, i'w hannog i hyrwyddo rôl cynghorwyr yn eu sefydliadau, gan dynnu sylw at bwysigrwydd cynghorwyr a'r rôl maen nhw'n eu chwarae yn ein cymunedau, a hefyd gofyn iddyn nhw ystyried ffyrdd o gefnogi eu gweithwyr i fod yn gynghorwyr. Ychydig o adborth a gafwyd ac mae angen ymchwilio ymhellach. Rwyf hefyd yn manteisio ar gyfleoedd i annog sefydliadau eraill i gefnogi unigolion yn eu gweithlu.

Adran 106 o Ddeddf Cydraddoldeb 2010

2.4 Ysgrifennodd Gweinidogion Cymru at Lywodraeth y DU ym mis Gorffennaf 2020 i ofyn am gychwyn y ddarpariaeth hon. Yn ei hymateb, cadarnhaodd Llywodraeth y DU y bydd yn parhau i adolygu Adran 106 ac yn parhau i annog pleidiau gwleidyddol i adrodd yn wirfoddol.

Ymestyn y Cymal Machlud yn Neddf Gwahaniaethu ar sail Rhyw (Ymgeiswyr Etholiadol) 2002

2.5 Yn yr un ohebiaeth y cyfeirir ati uchod, cododd Gweinidogion Cymru y mater hwn. Yn ei hymateb, dywedodd Llywodraeth y DU fod y ddeddfwriaeth bresennol eisoes yn darparu i bleidiau allu defnyddio'r strategaeth hon tan 2030, felly nid yw'n ystyried hwn yn fater brys y mae angen rhoi sylw iddo.

Y Gronfa Mynediad i Swyddi Etholedig – gweler yr adran ar wahân.

Arolwg Ymgeiswyr

2.6 Ers 2011, mae'n ofynnol yn ôl y gyfraith i awdurdodau lleol fonitro cydraddoldeb ac amrywiaeth ymgeiswyr sy'n ceisio cael eu hethol i gynghorau sir a chynghorau bwrdeistref sirol a chynghorau cymuned a thref drwy arolwg ymgeiswyr. Gellir gofyn cwestiynau am rywedd, cyfeiriadedd rhywiol, iaith, hil, oedran, anabledd, crefydd neu gred, iechyd, addysg neu gymhwyster, cyflogaeth, a gwaith fel cynghorydd.

2.7 Roedd y gyfradd ymateb i arolwg 2022 yn siomedig, gyda'r gyfradd ymateb ar gyfer ymgeiswyr Sirol yn 15% ac ar gyfer ymgeiswyr Cymunedol yn 11%. Pwrpas yr arolwg yw deall nodweddion yr ymgeiswyr, a'r rheini sy'n cael eu hethol yn gynghorwyr; a deall sut mae proffil y grŵp hwn yn newid dros amser.

2.8 Roedd yr ymgynghoriad ar y Papur Gwyn ar Weinyddu a Diwygio Etholiadol yn cynnig dileu'r gofyniad i nodi geiriad penodol yr arolwg mewn rheoliadau (is-ddeddfwriaeth) a fydd yn ei gwneud yn haws newid cwestiynau'r arolwg wrth i bolisi ddatblygu. Roedd cytundeb cyffredinol â'r cynnig hwn yn yr ymatebion i'r ymgynghoriad. Yn y dyfodol, bwriedir i'r arolwg gynnwys set graidd o gwestiynau Cymru gyfan a rhoi cyfle i brif gynghorau ychwanegu cwestiynau gyda'r nod o ddarparu gwybodaeth am gynlluniau lleol.

Ymgynghoriad ar newidiadau i'r Fframwaith Moesegol

2.9 Mae fframwaith moesegol effeithiol yn hanfodol i sicrhau bod gan bobl a chynghorwyr o bob cefndir yr hyder i ymwneud â democratiaeth leol neu sefyll am swydd etholedig. Mae'n rhan o wneud Cymru'n genedl amrywiol a chynhwysol ac mae ei adolygu yn gam gweithredu yn ein Cynllun Gweithredu Cymru Wrth-hiliol.

2.10 Ym mis Mawrth 2021, comisiynodd y Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol ar y pryd adolygiad annibynnol o'r Fframwaith ar gyfer llywodraeth leol yng Nghymru a sefydlwyd gan Ddeddf Llywodraeth Leol 2000.

2.11 Daeth yr Adolygiad i'r casgliad bod y fframwaith presennol yn 'addas i'w ddiben' a'i fod yn gweithio'n dda yn ymarferol. Fodd bynnag, awgrymodd y gallai rhai newidiadau arwain at roi mwy o bwyslais yn y Fframwaith ar atal cwynion a sicrhau bod safonau moesegol yn cael eu gwella ymhellach. Rydym wedi ymgynghori ar ymateb arfaethedig Llywodraeth Cymru i argymhellion yr adolygiad annibynnol. Mae dolen at y ddogfen ymgynghori ar gael yn: [Argymhellion yr Adolygiad Annibynnol o'r Fframwaith Safonau Moesegol \(adroddiad Richard Penn\) | LLYW.CYMRU](#)

2.12 Ar hyn o bryd, rwy'n ystyried yr ymatebion i'r ymgynghoriad hwn a byddaf yn cyhoeddi crynodeb o'r ymatebion a datganiad ar y camau nesaf maes o law.

3. Archwilio gwaith ymchwil a dadansoddi sy'n cael ei wneud gan Lywodraeth Cymru, cyrff partner ac eraill ar yr amrywiaeth ymgeiswyr a chanlyniadau yn dilyn etholiadau lleol 2022.

3.1 Roedd y [gwerthusiad o Amrywiaeth mewn Democratiaeth](#) yn 2019 yn tynnu sylw at ddiffyg dealltwriaeth ymysg y cyhoedd o rôl cynghorwyr, a'r cyfraniad pwysig maent yn ei wneud ar ran cymunedau. Gan adeiladu ar y gwerthusiad hwnnw, ers hynny yr ydym wedi cynnal [adolygiad tystiolaeth](#) o sut y mae cydnabyddiaeth ariannol i gynghorwyr yng Nghymru yn cymharu â gwledydd eraill, ac [arolwg o agweddau'r cyhoedd](#). Hefyd, [arolwg ar-lein o gynghorwyr yng Nghymru](#). Cafwyd dros 1,600 o ymatebion gan gynghorwyr prif gynghorau a chynghorwyr cymuned a thref, a chasglwyd cyfoeth o wybodaeth am bynciau fel dylanwad tybiedig cynghorwyr, llwyth gwaith, tâl, ac ymddygiad ac agweddau tuag at gynghorwyr. Hefyd, cynhaliwyd rhaglen ymchwil [Chwalu'r rhwystrau i swyddi etholedig ar gyfer pobl â nodweddion gwarchoddedig: damcaniaeth newid](#) a oedd yn edrych ar dangynrychiolaeth grwpiau â nodweddion gwarchoddedig mewn gwleidyddiaeth leol a chenedlaethol yng Nghymru.

3.2 Cafodd canlyniadau'r darn hwn o ymchwil eu hystyried yn ystod cyfres o ddiwyddiadau i randdeiliaid a gynhaliwyd ym mis Rhagfyr 2022 ac ym mis Ionawr 2023, ac mae'r canlyniadau a'r ymatebion hyn cyfrannu at gamau nesaf ein hagenda i gynyddu amrywiaeth mewn llywodraeth leol.

4. Archwilio cynlluniau a sefydlwyd i hyrwyddo a galluogi mwy o amrywiaeth ymysg y rhai sy'n sefyll mewn etholiad, gan gynnwys y Gronfa Mynediad i Swyddi Etholedig.

4.1. Un o'r camau allweddol i alluogi mwy o amrywiaeth ymysg y rhai sy'n sefyll mewn etholiad oedd cyflwyno'r cynllun peilot Cronfa Mynediad i Swyddi Etholedig Cymru. Roedd ar gael i helpu pobl anabl i sefyll mewn etholiad yn etholiadau'r

Senedd ym mis Mai 2021 a'r etholiadau llywodraeth leol ym mis Mai 2022. Cafodd chwech o'r unigolion a dderbyniodd gymorth eu hethol yn llwyddiannus, pob un i gynghorau cymuned.

4.2 Roedd y Papur Gwyn ar Weinyddu a Diwygio Etholiadol yn cynnwys cynnig i "ddeddfu i'w gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru gynnal 'Cronfa Mynediad i Swyddi Etholedig' sydd ar gael ar gyfer pob etholiad datganoledig cyffredin ac is-etholiad yng Nghymru". Roedd cefnogaeth eang i'r cynnig hwn a chadarnhaodd y Cwnsler Cyffredinol, mewn datganiad yn y Senedd ar 16 Mai 2023, fwriad Gweinidogion Cymru i ddeddfu i sicrhau bod cronfa ar gael ar gyfer etholiadau yn y dyfodol.

4.3 Cyhoeddir gwerthusiad annibynnol o'r gronfa cyn bo hir a disgwylir iddo gefnogi parhau â'r gronfa a gwella ei threfniadau yng Nghymru.

4.4 Mae gwybodaeth a gasglwyd o'r ymchwil a wnaed, adborth o'r peilot (y Gronfa Mynediad i Swyddi Etholedig) a'r digwyddiadau amrywiaeth yn awgrymu efallai na fydd y trefniadau presennol mewn perthynas â'r Gronfa Mynediad i Swyddi Etholedig, fel y mae, yn cyflawni'r canlyniad a ddymunir ar gyfer pob grŵp o bobl â nodweddion gwarchoddedig yr ydym am eu cyrraedd. Felly, rydym yn ystyried trefniadau ac opsiynau darparu i sicrhau bod cymorth yn cael ei ddarparu ac y bydd mor effeithiol ag y gall fod i bob grŵp. Bydd y Gronfa Mynediad i Swyddi Etholedig ar gyfer pobl ag anableddau yn parhau yn y dyfodol.

4.5 Yn gysylltiedig â'r Gronfa Mynediad i Swyddi Etholedig mae datblygu rhwydwaith ar gyfer pobl anabl sydd am sefyll am swydd etholedig. Byddai hyn yn adeiladu ar y cynllun presennol y mae'r gwaith ymchwil a gwerthuso yn ei ystyried yn sylfaenol i lwyddiant trefniadau yn y dyfodol. Byddaf yn ymchwilio i hyn ymhellach.

5. Archwilio meysydd arloesi ac arfer da a allai helpu i gynyddu amrywiaeth mewn llywodraeth leol.

Cynghorau Cymuned

5.1 Yn dilyn etholiadau mis Mai 2022, roedd hi'n amlwg bod mwy o waith i'w wneud i sicrhau cyfranogiad gweithredol mewn cynghorau cymuned a thref. Dangosodd y canlyniadau mai dim ond 22% o'r 7,883 o seddi a gafodd eu hmyladd. Roedd 62% o'r seddi'n ddiwrthwynebiad. Roedd 16% o'r seddi heb eu llenwi, i gael eu llenwi drwy etholiad pellach neu drwy gyfethol. Nodwyd dau fater allweddol – y cyntaf oedd sicrhau bod gan bobl ddewis gwirioneddol o ran pwy sy'n eu cynrychioli ac yn eu gwasanaethu. Roedd yr ail yn ymwneud â sicrhau bod pobl yn teimlo bod cymryd rhan yn y lefel hon o ddemocratiaeth yn ffordd o greu newid ac y byddent am gyflwyno'u hunain i gael eu hethol.

5.2 Er mwyn mynd i'r afael â'r materion hyn, mae Grŵp Gorchwyl a Gorffen ar lechyd Democratiaidd wedi'i sefydlu, gyda'r ffocws ar wella ymwybyddiaeth ac ymgysylltiad rhwng cymunedau a'u cynghorau cymuned, a hefyd i gynyddu nifer ac amrywiaeth yr ymgeiswyr sy'n sefyll mewn etholiadau i gynghorau tref a chymuned. Cyfarfu'r grŵp ar 8 Mehefin 2023 a disgwylir adroddiad drafft erbyn mis Chwefror 2024 yn cynnwys opsiynau i alluogi Gweinidogion Cymru i ystyried y camau nesaf yn

y maes hwn

Ffactorau economaidd-gymdeithasol

5.3 Cyn bo hir byddaf yn comisiynu ymchwil i edrych ar sut mae ffactorau economaidd-gymdeithasol yn effeithio ar allu unigolyn i gymryd rhan mewn democratiaeth leol a sefyll am swydd etholedig, beth yw'r rhwystrau a sut y gellid mynd i'r afael â nhw yn y dyfodol. Bydd hyn yn adeiladu ar [Adolygiad o dystiolaeth am anfantais economaidd-gymdeithasol ac anghydraddoldebau canlyniadau \(crynodeb\)](#)

Cam-drin ymgeiswyr / cynghorwyr

5.4 Bwriadaf ddod â phartneriaid allweddol at ei gilydd i archwilio beth arall y gallem ei wneud gyda'n gilydd i fynd i'r afael â cham-drin mewn gwleidyddiaeth, oherwydd mae hyn yn gofyn am ddull system gyfan sy'n adeiladu ar syniadau presennol wrth ddatblygu dulliau gweithredu newydd. Mae angen i ni i gyd godi llais y erbyn bwlio ac aflonyddu, nad oes lle iddynt mewn cymdeithas nac mewn siambrau cyngor. Fodd bynnag, fel rhan o'n gwaith, byddwn yn ceisio arfogi unigolion â'r sgiliau a'r gefnogaeth i reoli sefyllfaoedd anodd os byddant yn codi. Bydd hyn yn cynnwys ystyried hyfforddiant cadernid, canllawiau gweithio ar eich pen eich hun a rheoli perthnasoedd digidol.